

Teveşül, İstiğâse ve Teberrüke Dair İki Farklı Paradigmanın Analizi

-Ehl-i Sünnet Sûfi Gelenek ve Selefi Yaklaşım-

Mehmed Zahid TİĞLIOĞLU

Dr., Konya, Türkiye.
mztigli@gmail.com

Makale Bilgileri	Öz
Makale Geçmişi Geliş: 24.07.2021 Kabul: 09.12.2021 Yayın: 31.12.2021	Geleneksel sûfi anlayış ile Selefi anlayış arasındaki ihtilafların başında teveşül, istiğâse ve teberruk konuları gelmektedir. Sûfi anlayışta teveşül, istiğâse ve teberruk daha geniş bir zemine otururken, Selefi yaklaşımda bu konular daha dar kapsamda değerlendirilmiştir. Kendisiyle teveşül, istiğâse ve teberruk edilen zâtın hayatta olması ya da olmaması arasında Sûfilere göre fark yok iken, Selefilere göre fark vardır ve bu onlara göre doğrudan tevhidle ilgili olan çok önemli bir konudur. Selefilere göre hayatta olan şahıslarla teveşül, istiğâse ve teberrukte bulunmakta bir beis yokken, ölmüş kişilerle teveşül, istiğâse ve teberrukte bulunmak şirk olarak değerlendirilmektedir.
Anahtar Kelimeler: Sûfi, Selefi, Teveşül, İstiğâse, Teberruk.	Ekberiyeye Gelenegi âlim ve âriflerinden olan sûfi, fakih Abdülgani en-Nâblusî'nin (ö. 1143/1731) de içinde bulunduğu Ehl-i Sünnet sûfi âlimlere göre konu Allah'ın kudreti, iradesi ve te'siri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Burada, birbiriyle tezat teşkil eden iki farklı paradigma karşımıza çıkmaktadır. Bu dikkat çekici ve incelemeye değer bir husustur. Biz makalemizde bu iki paradigmayı, konu hakkında görüşlerini ve teveşül, istiğâse ve teberruk konularını hangi zeminde değerlendirdiğini tahlil edeceğiz. Ehl-i Sünnet sûfilerin yaklaşımını Selefi yaklaşımla mukayese edeceğiz. Makalemizde araştırma tekniklerinden analitik ve karşılaştırmalı metod kullanılmıştır.

The Analysis of Two Different Paradigms Regarding Tawassul, Istighasa and Tabarruk -Ahl as-Sunna Sufi Tradition and Salafi Approach-

Article Info	Abstract
Article History Received: 24.07.2021 Accepted: 09.12.2021 Published: 31.12.2021	The main conflicts between Ahl as-Sunna Sufi tradition and the Salafi Approach are the issues of tawassul, istighasa and tabarruk. While in the Sufi understanding, tawassul, istighasa and tabarruk are based on a wider ground, in the Salafi approach these issues are evaluated in a narrower scope. According to the Sufis, it is not important whether the person which tawassul, istighasa and tabarruk is being done with is alive or not, whilst in the Salafi approach, it is very important and is a matter directly related to tawhid. According to Salafis, while tawassul, istighasa and tabarruk can be done with a person who is alive, making tawassul, istighasa and tabarruk with this person after his death is considered as shirk.
Keywords: Sufi, Salafi, Tawassul, Istighasa, Tabarruk.	According to the Sufi scholars represented by the sufi and jurist Abdülgani an-Nablusi (d. 1143 / 1731), scholar and intellectual of the Akbariyya Tradition, the issue has been evaluated in the context of God's power, will and authority. Here we come across two different paradigms. This is a significant issue worth examining. In our article, we will analyse these two paradigms, their views on the subject, and the basis on which he evaluates the issues of tawassul, istighasa and tabarruk. We will compare the approach of Ahl as-Sunna Sufis with the Salafi approach. In our article analytical and comparative methods among research techniques was used.

Atıf/Citation: Tığlıoğlu, Mehmed Zahid. "Teveşül, İstiğâse ve Teberrüke Dair İki Farklı Paradigmanın Analizi -Ehl-i Sünnet Sûfi Gelenek ve Selefi Yaklaşım-". *akif* 51/2 (2021), 132-156.

DOI: <http://dx.doi.org/10.51121/akif.2021.6>

"This article is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License* (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Seleflerin tevessül, istiğâse ve teberrük konularına yaklaşımına ve bu konuları hangi itikâdî zeminde ele aldıklarına geçmeden önce Seleflikle ne kastedildiğine ve Selef ile Seleflilik kavramlarının farklılıklarına değinmek gerekir. Seleflilik/Selefiyye ile öncü kuşak anlamında kullanılan selefînin din anlayışını benimseme iddiası güden modern anlayış kastedilmektedir. Bu sebeple Selef ve Seleflilik/Selefiyye kavramlarının sıklıkla birbirine karıştırıldığı görülmektedir.¹ Halbuki selef, sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn dönemi olup, Seleflilik son iki yüz yıllık bir geçmişe sahip modern bir kavramdır.² Muhammed Takiyyuddin el-Usmânî, “Selefi” tabirinin çağdaş bir kavram olduğunu ve İslam tarihinde âlimlerin kendilerini tanımlamak için “Selefi” şeklinde bir nispet ve sıfat kullanmadıklarını ifade eder.³ İdeolojik bir kavram olan Seleflilikte “nass araçsallaştırılmış, ideoloji kutsanmıştır”.⁴

Selefiyye/Seleflilik ile İslam mirasını reddeden, kendilerini selefî nispet ederek imtiyaz kazanmak isteyen ve söylemlerini meşrulaştırmak isteyen yaklaşım kastedilmektedir.⁵ Bugün bu anlayış Vahhâbî olarak da anılan yapı tarafından temsil edilmektedir.⁶ Selef ve Selefiyye kavramlarını bu şekilde birbirinden tefrik ettikten sonra Selefi yaklaşımın tevhiid anlayışına geçebiliriz.

Tevhiidi rubûbiyyet, ulûhiyyet, esmâ ve sıfat olmak üzere üçe ayıran⁷ Seleflilere göre rubûbiyyet tevhiidi kıyamet günü insanı kurtarmaz. Zira onlara göre Mekke müşrikleri de dahil yeryüzündeki tüm insanlar Allah’ın, yaratan, yaşatan, veren, alan, mâni olan, bahşeden, rızık veren olduğuna iman etmektedirler.⁸

¹ Örnek olarak bk. M. Sait Özervarlı, “Selefiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/399. Özervarlı sözkonusu makalesinde Selefiyye için, “Sahâbe ve tâbiîn mezhebinde bulunan fakih ve muhaddislerin yolu” şeklinde de tanımlanan Selefiyye ayrıca “Ehl-i Sünnet-i Hâssa” olarak da anılır.” demektedir. Özervarlı bu sözüne mesnet olarak İmam Gazzâlî’nin *İlcâmu’l-Avâm*’ını ve İzmirli İsmail Hakkı’nın *Yeni İlmi Kelamı*’nı zikreder. Halbuki Gazzâlî söz konusu eserinde Selefiyye’den değil selef’in mezhebinden bahsetmektedir.

² Sönmez Kutlu, “Gelenekçi-Zâhirî İslâm Anlayışının Zihniyet Analizi: Epistemolojik, Teolojik ve Kültürel Temeller”, *Zâhirî ve Selefi Yorumlar*, ed. Sönmez Kutlu (İstanbul: Kuramer, 2019), 23-24.

³ Muhammed Takiyyuddin el-Usmânî, “Tarihte ve Günümüzde Seleflilik”, *Tarihte ve Günümüzde Seleflilik* ed. Ahmet Kavas (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 20.

⁴ Mehmet Zeki İşcan, “Selefi Akımların İslâm Algısında Zâhirî-Lafzî Yorumun Yansımaları”, *Zâhirî ve Selefi Yorumlar*, ed. Sönmez Kutlu (İstanbul: Kuramer, 2019), 137.

Sönmez Kutlu’ya göre Selefiyye/ Seleflilik, “İlk üç nesli yücelten ve onların görüş ve yaşayışını (âsâr/gelenek) din olarak kabul ederek zâhirine göre anlayan ve şekli olarak uygulayan ve Müslüman toplumlara davet yoluyla veya fizikî güç kullanarak bu ideal döneme döndürmeyi amaç edinen (usûlî/fundamentalist/radikal) kesimlere delalet eder” Sönmez Kutlu, “Gelenekçi-Zâhirî İslâm Anlayışının Zihniyet Analizi: Epistemolojik, Teolojik ve Kültürel Temeller”, 21.

⁵ Yunus Apaydın, “Seleflilik: İçer Kapanmanın ve Yerelliğin İdeolojisi”, *Modernleşme, Protestanlaşma ve Seleflileşme*, ed. Mürteza Bedir et al. (İstanbul: İsar Yayınları, 2019), 83.

⁶ Konu hakkında bk. Mehmed Zahid Tığlıoğlu, “Tekfir, Teşbih ve Tecsim Bağlamında Selefi- Vahhâbî Söylemin Çıkmazları”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/1 (30 Haziran 2021), 208-212.

⁷ Takiyyuddin Ahmed İbn Teymiyye, *et-Tis’îniyye*, ed. Aclân, Muhammed (Riyad: Mektebetü’l-Meârif, 1999), 2/799

⁸ Abdulaziz er-Râcihî, *el-Hidâyetü’r-Rabbâniyye fi Şerhi’l-Akîdeti’t-Tahâviyye* (Riyad: Dâru’t-Tevhiid Li’n-Neşr, 2009), 1/31-32.

Selefi anlayışa göre insanı kıyamet günü kurtaracak olan tevhid, ulûhiyyet tevhididir ve teveşsül, istiğâse ve teberriuk konuları ulûhiyyet tevhibi inancı kapsamında değeriendirilmektedir. Onlara göre her dua ibadet olduğundan vefat etmiş bir insanla teveşsül ve istiğâsede bulunulduğunda Allah'tan başka birine dua edildiği kabul edilmektedir. Buna binâen teveşsül ve istiğâsede bulunan kişiyi müşrik ilan etmektedirler.⁹

Başta bu üçlü tevhib¹⁰ akidesini ortaya koyan İbn Teymiyye¹¹ (ö. 728/1328) ve Selefi anlayışa göre âhirete irtihal eden enbiya ve evliya ile teveşsül ve istiğâsede bulunmak şirktir ve bu şekilde teveşsül ve istiğâsede bulunanlar Mekke müşriklerine benzetilmektedir.¹²

İbn Teymiyye'nin tevhib inancını bu şekilde üçe taksim etmesi kendisinden sonra ciddi problemlerin doğmasına sebep olmuştur. Selefilere göre bu üç tevhibi gerçekleştirilmeyen kafir olur. Vahhâbîler ve onların anlayış ve düşüncelerinden beslenen hâricî yapılanmalar başta olmak üzere tüm Selefi oluşumların zihin kodları bu ilkeler üzere örüldür. Bu üçlü tevhib anlayışı, *kabirperest* (kubûrî) yaftasıyla Müslümanlara karşı *cihat* ilan eden, Müslümanların kanlarını ve mallarını mübah gören¹³ Selefi-Vahhâbîlerin eylemlerine dayanak oluşturmuştur. Tevhîd inancının bu yorumu, tevhibin özündeki birlikten ziyade ayrıştırmanın ve çatışmanın kapısını aralamıştır.

Günümüzde Selefi-Vahhabî orijinli gruplara ait yayımlarda Türkler "kabirlere tapan (ubbâdu'l-kubûr), sâlihler e ibadet eden, Allah'ın tevhibinden şirke dönen, Hz. Peygamberin sünnetini bid'atlarla değıştiren" kişiler olarak lanse edilip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tamamı tekfir edilmekte, bununla da kalmayıp Türkleri tekfir etmeyenler de kafir ilan edilmektedir.¹⁴

Muhammed b. Abdülvehhab (ö. 1206/1792), akidelerini ilk olarak ortaya attığı zamanlarda kendisinin gerçek hidayeti ilk defa keşfettiğini iddia etmekte, Kelime-i tevhib ve İslam'ın gerçek manasının o vakte kadar bilenememiş ve bulanamamış olduğunu düşünmektedir. Hatta ona göre kendi hocaları dahi Tevhid ve İslam'ın gerçek anlamını bulamamış ve bilememiş fakat kendisi Allah'ın bir lütfu olarak doğru yolu

⁹ Mehmet Ali Büyükkara, "Günümüzde Selefilik ve İslamî Hareketlere Etkisi", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, ed. Ahmet Kavas (B.y.: Ensar Neşriyat, 2014), 486-487.

¹⁰ İbn Teymiyye ve devamında Selefilerce benimsenen üçlü tevhib akidesinin üçüncüsü olan esmâ ve sıfat tevhibinde ise Selefilere Kur'ân ve Sünnette geçen ve zahiren teşbih ifade eden nassların tamamını hakikat anlamına haml ederek almaktalar ve âyetlerde geçen el, ayak, göz, yüz gibi ifadelerin Allah için gerçek anlamda olduklarını iddia etmektedirler. Konu hakkında bk. Tıgıloğlu, "Tekfir, Teşbih ve Tecsim Bağlamında Selefi-Vahhabî Söylemin Çıkamazları", 205-229.

¹¹ Mustafa Hamdu el-Hanbeli Alyan, *es-Sâdetu'l-Hanâbile ve'htilâfuhum Mea's-Selefiyyeti'l-Muâsıra* (Ürdün: Dâru'n-Nûri'l-Mubîn, 2014), 187.

¹² Takıyyuddin Ahmed İbn Teymiyye, *Kâide Celile fi't-Teveşsül ve'l-Vesîle*, ed. Abdulkadir el-Arnaût (Riyad: Riâsetü İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, 1419), 37- 41.

¹³ Ebû Yusuf Midhat Âlu Ferrâc, *El-Muhtasaru'l-Müfîd Fî Akâidi Eimmeti't-Tevhib* (Beyrut: Müessetü'r-Reyyân, 2005), 402.

¹⁴ Ebû Yusuf Midhat Âlu Ferrâc, *El-Muhtasaru'l-Müfîd Fî Akâidi Eimmeti't-Tevhib*, 402.

yeniden bulmuştur. Fikirlerinin zuhurundan önce tevhidin ve İslam'ın hakikatini bildiğini iddia edenleri ise yalancılık, müfterilik ve insanları kandırmakla suçlamıştır.¹⁵

İslam'ın on üç asırlık ilim, medeniyet ve kültür birikimini yok sayan protestan bir hareket olarak Seleflilik, nassların ve kelime-i tevhidin ilk kez olarak, İslam'ın zuhurundan on üç asır sonra yaşamış kurucuları Muhammed b. Abdilvehhab tarafından anlaşıldığını, Seleflilik dışındaki mezhepler ve geçmiş ulemanın bunları anlamadığını, İslamî gelenek, birikim ve tecrübenin kökten yanlış ve hatalı olduğunu iddia edebilmektedir.¹⁶

Seleflilerin tevhid inancında inşâ ettikleri önermeye göre tevessül ve istiğâse dahil her dua ibadettir. Ancak bu yargı fâsit önerme üzere kuruludur. Zira ibadet olan dua olduğu gibi ibadet olmayan dua da vardır. İbadet olmayan duaya Kur'ân'dan bir örnek olarak, Ashâb-ı kiram'ın birbirlerine olan dualarını (çağrılarını) zikredilebiliriz.¹⁷ İbn Teymiyye ve Vahhâbîlerin, vefat etmiş biriyle tevessül ve istiğâsede bulunan kişilerin bir benzeri olan Mekke müşrikleri de dâhil olmak üzere, yeryüzündeki tüm insanların Allah'ı Rab, yaratıcı, rızık veren olarak kabul ettikleri iddiası da asılsızdır. Zira Allah Teâlâ Mekke müşriklerinden bahsederken şöyle buyurmaktadır:

*“Yaratıcıların en güzelini, sizin de geçmiş atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakarak Ba'l (isimli puta) mı yalvarıyorsunuz?”*¹⁸

Bu âyette görüldüğü üzere Mekke müşrikleri Rab olan Allah'ı bırakıp *Ba'l* isimli puta tapmaktadırlar. İbn Teymiyye ve Vahhâbîler ise Zümer sûresi 38. âyeti delil getirerek Mekke müşriklerinin Allah inancı olduğunu söylemektedirler. Mekke müşriklerinin bir kısmı Allah'la birlikte putlara tapsalar da bir diğer kısmı dehrî yani materyalist ve ateistti. Bu kesimin ateist olduklarını yine Kur'ân'dan anlıyoruz. Allah Teâlâ bu gruptan bahsederken onların *“Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder.”* şeklindeki itikatlarını haber vermektedir.¹⁹

Allah Teâlâ, Firavun'un *“Ben sizin en yüce rabbinizim”*²⁰ dediğini aktarmaktadır.

Bu âyetlerde görüldüğü üzere, yeryüzünde yaşayan herkesin Allah'ın rabliğini kabul ettiği gibi bir iddiada bulunmak Kur'an'a göre temelsiz bir yaklaşımdır. Şayet rubûbiyyet tevhidi kıyamet günü insana bir fayda sağlamayacak olsa idi kabirde meleklerin insana ilk olarak *“Rabbim kim?”* sorularını soracakları haber verilmezdi.²¹

Selefi anlayışta tevessül, istiğâse ve teberrük konuları bu zikrettiğimiz paradigma ekseninde değerlendirilirken, Abdülgani en-Nâblusî'nin de içinde bulunduğu Ehl-i Sünnet sûfi âlimlere göre konu Allah'ın kudreti, iradesi ve te'siri bağlamında

¹⁵ İbn Kâsım en-Necdî, *ed-Dürerü's-Seniyye fî'l-Ecvibeti'n-Necdiyye* (B.y: y.y., 1996), 10/51.

¹⁶ Ahmed Muhammed el-Fadıl, *Mea'l-Fikri'l-Vahhâbî ve Efrâhihi* (Dımaşk: Dâru'l-Beyrûtî, 2017), 81.

¹⁷ Nûr 24/62.

¹⁸ Saffât 37/125-126.

¹⁹ Câsiye 45/24.

²⁰ Nâziât 79/24.

²¹ Müslim Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, ed. Nazar Muhammed el-Fâryâbî (Riyad: Dâru Taybe, 1426), “Cennet”, 73 (No. 2871).

değerlendirilmiştir. Onlara göre kul bir başka kuldan yardım istediğinde ya da bir insanı bir muradın gerçekleşmesi için vesile/vasıta kıldığında, bu işin yerine gelmesi, o kulun yardımı veya aracılığından bağımsız olarak bizzat Allah'ın iradesi, kudreti ve te'siri ile mümkün olmaktadır. Bu temel umdeyi ortaya koyduktan sonra Allah katında derecesi yüksek olduğuna inanılan peygamberler, salihler gibi kulları aracı kılmakta Ehl-i Sünnet sûfi âlimlerce bir beis görülmemiştir. Onlara göre bir muradın yerine gelmesi için yardım veya tavassutuna başvurulmuş şahsın hayatta olması ya da olmaması arasında da bir fark yoktur.²² Bu anlayışa göre insanların kudretleri ve te'sirleri yoktur. *Kâdir-i mutlak* ve *müessir-i hakiki* sadece Allah'tır. Sûfilere göre Allah'tan gayrisine, yaratılan herhangi bir varlığa kudret ve te'sir isnad eden kişi kafir olmaktadır.²³ İki paradigma hakkındaki bu girizgahtan sonra teveşsül, istiğâse ve teberrik konularını daha detaylı inceleyebiliriz.

1. Teveşsül

Kelime anlamı vesile kılmak olan teveşsül, terim olarak; Allah'ın isim ve sıfatlarıyla, insanın yaptığı güzel amellerle yahut Allah katında makbul ve muteber olan ya da olduğuna inanılan kişilerle Allah'tan istemek demektir.²⁴ Kur'an'da geçen "O'na yaklaşmaya vesile arayın."²⁵ ayeti kişiyi Allah'a götüren vasıtalara sarılmayı emretmektedir. Allah'a götüren her bir vasıta, vesiledir.²⁶ Bu vasıtalarından bir kısmı ittifakla kabul edilirken bir kısmında ihtilaf edilmiştir. İttifak ve ihtilaf edilen teveşsül çeşitlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Teveşsül Allah'ın isim ve sıfatlarıyla yapılabilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

*"En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimleriyle dua edin."*²⁷

Teveşsülün bir başka çeşidi de salih amelle yapılan teveşsüldür. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

*"Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz bu Allah'a olan saygısından kalbi ürperenlerden başkasına ağır gelir."*²⁸

Teveşsülün bir başka çeşidi de Hz. Peygamber ya da sâlih zâtla yapılan teveşsüldür. Türkçe'de "*Hz. Peygamber'in hürmetine*" veya "*falanca sâlih kulun hürmetine ver ya Rabbi*" şeklinde yapılan dualar zâtla yapılan teveşsüle örnektir.²⁹ Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ile Vahhâbîler arasındaki ihtilaf bu tarz teveşsüldedir. Vahhâbîlerce hayatta olan birisiyle teveşsül ve istiğâsede bulunmak caiz görülmüşken, hayatta olmayanlarla teveşsül ve istiğâsede bulunmak şirk olarak değerlendirilmiştir. Âhirete irtihal ettikten

²² Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, ed. Ahmed Ferid el-Mezîdî (Sri Lanka: Dâru'l-Âsârî'l-İslâmiyye, 2007), 17.

²³ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 17.

²⁴ Muhammed Mâlikî el-Alevî, *Mefâhîm Yecibu en Tusahhah* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 118-119.

²⁵ Mâide 6/35.

²⁶ Zekeriya Güler, "Vesile ve Teveşsül Hadislerinin Kaynak Değeri", *Tasavvuf* 10/4 (2003), 47.

²⁷ A'râf 7/180.

²⁸ Bakara 2/45.

²⁹ Zekeriya Güler, "Vesile ve Teveşsül Hadislerinin Kaynak Değeri", 48.

sonra tevessül ve istiğasede bulunulan kişi Hz. Peygamber dahi olsa bu hükümden ayrı tutulmamış, böyle bir tevessül ve istiğasede bulunanlar Mekke müşriklerine benzetilmiştir.³⁰

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat sûflere göre ise burada vesile kılınan Hz. Peygamber'in Allah katındaki makamıdır. O makam ise bakidir, ölümle son bulmaz. Hz. Peygamber, Allah katında insanların en şerefli, makamı en yüce olanı, Allah'a en yakın olanı ve ademoğlunun efendisidir.³¹ Hz. Peygamber'in Allah katındaki makamı onun ölümüyle son bulmaz. Hz. Peygamber'in irtihalinden sonra da O'nun bu yüce makamına hürmet etmenin gerekli olduğunda ümmet âlimleri ittifak etmişlerdir.³² Sûfi âlimlere göre peygamberler ve evliya ile tevessül ve istiğâsede bulunmanın hiçbir mahzuru yoktur ve bu husule gelen şeylerin tamamı ancak Allah'ın iradesi ve kudreti ile meydana gelmektedir.³³ İmam Nâblusî peygamberlerden gelecek yardımı mucize, evliyaullahtan gelecek yardımı da keramet kapsamında değerlendirmektedir.³⁴

Nâblusî ve sûfi âlim âriflerin tevessül konusundaki yaklaşımı kanaatimizce Kur'ân ve Sünnet'e muvafık olan yaklaşımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Ey iman edenler Allah'tan korkun. O'na yaklaşımaya vesile arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.³⁵

Âyette geçen vesile kelimesi mücmeldir. Bu mücmelin beyanı Sahâbenin uygulamasında geçmektedir. Hz. Ömer, kıtlığın olduğu bir dönemde yağmur duasında Hz. Abbas'ı vesile kılarak şöyle der:

"Allah'ım, bizler önceden Cenab-ı Peygamberimizle Sana tevessülde bulunurduk, Sen de bize yağmur yağdırırdın. Şimdi Sana Cenab-ı Peygamberimizin amcası ile tevessülde bulunuyoruz." Hadisin ravisi Enes b. Mâlik bu duadan sonra yağmur yağdığını kaydetmektedir.³⁶

Selefler, Hz. Ömer'in bu uygulamasını kabul ederler ve bunu hayatta olanla tevessülün cevâzına, ölmüş olanla ise tevessülün yapılmayacağına delil olarak alırlar.³⁷ Halbuki Hz. Ömer'in bu uygulaması bize Sahâbe'nin, Hz. Peygamber hayatta iken O'nunla tevessülde bulduklarını ve Sahâbe'nin ehl-i beytle tevessülde bulduklarını ifade etmektedir.

³⁰ İbn Teymiyye, *Kâide Celîle fi't-Tevessül ve'l-Vesîle*, ed. Abdulkadir el-Arnaût (Riyad: Riâsetü İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, 1419) 37- 41.

³¹ Kâdi İyâz, *eş-Şifâ bi-Tarîfi Hukûki'l-Mustafa aleyhisselam*, ed. Abduh Ali Küşk (Dubai: Câizetü'd-Dübey ed-Devliyye, 2013), 213.

³² Muhammed Sâdik Arcûn, *Muhammed Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1995), 4/333.

³³ Abdülğani en-Nâblusî, *Cem'u'l-Esrâr fi Reddi't-Ta'ni ani's-Sûfiyyeti'l-Ahyâr Ehli't-Tevâcüdi bi'l-Ezkâr*, ed. el-Mâlih, Hibe (Mardin: Dâru Nûri's-Sabâh, 2012), 122.

³⁴ Abdülğani en-Nâblusî, *Cem'u'l-Esrâr fi Reddi't-Ta'ni ani's-Sûfiyyeti'l-Ahyâr Ehli't-Tevâcüdi bi'l-Ezkâr*, 122.

³⁵ Mâide 5/35.

³⁶ Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, ed. Abdülbâkî, Muhammed Fuad (Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1980), "İstiskâ", 3 (No. 1010).

اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَسْقِينَا، وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا قَالَ: فَيُسْقَوْنَ.

³⁷ İbn Teymiyye, *Kâide Celîle fi't-Tevessül ve'l-Vesîle*, 85.

Hız. Ömer'in Hz. Peygamber'in amcası ile teveşsülde bulunması sonuç itibariyle Hz. Abbas'ın şahsı dolayısı ile değil Hz. Ömer'in de ifade ettiği gibi Hz. Peygamber'in amcası olması hasebiyledir. Aslında Hz. Ömer, Hz. Peygamber'le teveşsülde bulunmuş olmaktadır. Allah'a duasında Hz. Peygamber'in yakını da suya muhtaç şekilde tazarruda bulunmakta ve onun hürmetine yağmurun yağmasını niyaz etmektedir.³⁸ Bununla birlikte söz konusu rivayette Hz. Peygamber'in âhirete irtihâl edişinden sonra kendisiyle teveşsül edilmesinin hükmü geçmemiştir. Dolayısıyla hükmü söylenmeyen bir hususun haram olması bir delile muhtaçtır. Örneğin Hz. Ömer'in söz konusu uygulamasında şayet:

“Bizler Hz. Peygamber hayatta iken O'nunla teveşsülde bulunurduk, ancak O bize vefatından sonra kendisiyle teveşsülde bulunmayı haram kıldı/yasakladı/bizi men etti; bu sebeple şimdi Peygamberimiz'in amcası ile teveşsülde bulunuyoruz.” deseydi Hz. Ömer'e göre teveşsülün Hz. Peygamber'in hayatı ile sınırlı olduğunu söylemek mümkün olabilirdi. Ancak böyle bir yasaklama gelmediğine göre, bunun haram olduğunu hatta haramdan öte şirk olduğunu çıkarmak delilsiz ve mesnetsiz hüküm vermek olacaktır. Bir Müslümana kâfir, müşrik demek ise o insanı itikat açısından tehlikeli durumlara sürükleyecektir.³⁹ Dolayısıyla Hz. Ömer'in Hz. Abbas'la teveşsülde bulunması âhirete irtihâl ettikten sonra Hz. Peygamber'le teveşsülde bulunmanın yasak olduğunu göstermez.⁴⁰ Hz. Peygamber âhirete irtihâl ettikten sonra ashâb-ı kiram Hz. Peygamber'le teveşsül ve istiğâsede bulunmuştur. Hz. Ömer zamanında Bilal b. el-Hâris el-Müzeni Hz. Peygamber'in kabrine gelerek şöyle demiştir:

*Ya Rasûlallah! Ümmetin için yağmur iste. Zira onlar helak oldular.*⁴¹

Aynı zamanda istiğâseye de delil olan bu uygulamayı İbn Hacer, Buhârî üzerine yazdığı şerhte kaydetmiştir. Ancak İbn Hacer'in bu nakline itiraz eden Suud Baş müftüsü İbn Bâz, sahâbenin bu uygulamasının “şirk” olduğunu iddia etmektedir.⁴² Bu çok ilgi çekici bir durumdur zîrâ Selef-i sâlihîne tâbî olma iddiasında bulunan birisinin işine gelmediğinde yolundan gittiğini iddia ettiği sahâbenin uygulamasını şirk olarak nitelemesi, canlı ölü yahut köşeli yuvarlak gibi bir oksimorondur ve bu paradigmanın sağlıklı bir zemine oturmadığını göstermektedir.

Halbuki Kur'ân'da Hz. Peygamber'le vesileye teşvik vardır:

³⁸ Muhammed Zahid el-Kevserî, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Teveşsül* (Dimaşk: Dâru'l-Beşâir, 2004), 126.

³⁹ Hadiste şöyle buyurulmuştur:

“Bir insan kardeşine “ey kâfir” dese bu söz ikisinden birine döner.” Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*. “Edeb” 73, (No. 6103-6104). (إذا قال الرجل لأخيه يا كافر بآء به أخذهما)

⁴⁰ Takiyyüddin es-Sübkî, *Şifâu's-Sekâm fî Ziyâreti Hayri'l-Enâm*, ed. Hüseyin Muhammed Şükrî (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008), 377.

⁴¹ Hz. Peygamberin kabrine gelen sahâbînin Bilal b. el-Hâris el-Müzeni olduğunu İbn Hacer nakletmiştir. İlgili nakil için Bk. İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, ed. İbn Bâz, Abdulaziz (Riyad: Dâru't-Taybe, 2005), 3/350. (يَا رَسُولَ اللَّهِ، اسْتَسْقِ لَأَمْتِكَ فَإِنَّهُمْ قَدْ هَلَكُوا)

⁴² Ebu'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 3/350, dipnot 1.

“Biz her peygamberi Allah’ın izniyle ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelseler de Allah’tan bağışlanmayı dileseler Peygamber de onlar için bağışlanma dileseydi elbette Allah’ı tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet eden olarak bulacaklardı.”⁴³

Bu âyetin tefsirinde İbn Kesir (ö. 774/373) ilginç bir olayı nakleder. Bedevînin biri Hz. Peygamberin kabrine gelerek Rasûlullah’a selam verir ve bu âyeti okur. Sonra Hz. Peygamber’e şefaathçi olması için niyazda bulunur ve şu şiiri okur:

“Ey toprakta medfun olanların en hayırlısı
Senin vücudunla dağlar ovalar şenlendi.
Canım senin bulunduğun kabre feda olsun,
Oradadır sükûnet, cömertlik ve alicenaplık.”

Bedevî bu şiiri okuduktan sonra Hücre-i Saadetten ayrılır. Olaya şahit olan Utbî bu olaydan sonra uyuduğunu, rüyasında Hz. Peygamber’i gördüğünü ve rüyasında Hz. Peygamber’in, kendisine, o bedevîye günahlarının bağışlandığına dair nebevî müjdeyi iletmesini emrettiğini nakleder.⁴⁴

Hadis-i şerifte geçtiği üzere gözlerinin açılmasını isteyen a’mâ sahâbîye bizzat Hz. Peygamber kendisi ile vesile yapılmasını öğretmiştir. İlgili hadis-i şerif şu şekildedir:

“A’mâ bir sahâbî Hz. Peygamber’e geldi ve dedi ki:
‘Ey Allah’ın Peygamberi benim şifa bulmam için Allah’a dua et.’
Bunun üzerine Hz. Peygamber:

‘İstersen bunu erteleyeyim, bu senin âhiretin için daha hayırlıdır. İstersen senin için dua edeyim’ buyurdu. Bunun üzerine adam Hz. Peygamber’den kendisi için dua etmesini istedi. Hz. Peygamber o kişiye abdest almasını, iki rekât kılıp şu şekilde dua etmesini emretti:

‘Allahım! Rahmet peygamberi olan Peygamberin sallallahu aleyhi ve sellem hürmetine senden istiyorum ve sana yöneliyorum.

Ey Muhammed! Senin vesilenle bu ihtiyacımın giderilmesinde Rabbime yöneliyorum. Hacetimin giderilmesinde O’nu benim için şefaathçi eyle ve O’nun benim hakkımda şefaathini kabul eyle.’

Adam bu duayı yaptıktan sonra şifa buldu.”⁴⁵

⁴³ Nisâ 4/64.

⁴⁴ İbn Kesir, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, ed. es-Selâme, Sâmi (Riyad: Dâru Taybe, 1999), 2/347-348.

⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü’l-İmâm Ahmedî’bni Hanbel* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1999). 29/478, hadis no: 17240. Hadisin tahricinde hadisin isnadının sahih ve hadisi rivayet eden ravilerin sika olduğu kayıtlıdır. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29/478, dipnot 4.

إِنَّ رَجُلًا ضَرِيرًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ ادْعُ اللَّهُ أَنْ يَعْافِيَنِي. فَقَالَ: إِنَّ شَنْتَ أَخْرَجْتَ ذَلِكَ فَهِيَ أَفْضَلُ لِأَخْرَجْتُكَ، وَإِنْ شَنْتَ دَعْوَتَكَ لَكَ قَالَ: لَا بَلْ ادْعُ اللَّهُ لِي. فَأَمْرُهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ وَأَنْ يَصَلِيَ رَكْعَتَيْنِ وَأَنْ يَدْعُوَ بِهَذَا الدَّعَاءِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى

Bu hadis hem teveşsül hem de istiğâseye delildir. A'mâ sahâbi önce Hz. Peygamber hürmetine Allah'tan istemiş, sonra Hz. Peygamber'e nida ederek O'nunla Allah'a yönelmiştir. Hadisi rivayet eden Osman b. Huneyf, Hz. Osman döneminde ihtiyaç sahibi bir zâtı görünce Hz. Peygamber'in a'mâ sahâbîye öğrettiği uygulamayı aynen o zâta aktarmış ve hadiste ifade buyurulduğu gibi önce abdest alıp iki rekât namaz kılmasını sonra o Nebevî duayı yapmasını söylemiştir. İhtiyaç sahibi zât Osman b. Huneyf'in dedikleri aynen yapmış ve haceti yerine gelmiştir. İhtiyaç sahibi kişi Osman b. Huneyf'in Hz. Osman'a aracı olarak ihtiyacını gördürdüğünü düşünerek teşekkür edip dua edince Osman b. Huneyf, Hz. Osman'a gidip aracı olmadığı ifade etmiştir.⁴⁶

H. Osman zamanında vuku bulan bu olay, ihtiyaçlı kişinin Hz. Peygamber'le teveşsül ve istiğâsede bulunmuş olması, kendisiyle teveşsül, istiğâse ve teberriikte bulunulan zâtın hayatta olup olmamasının meselenin esasını ilgilendiren bir husus olmadığını göstermektedir. Muhammed Zahid Kevserî'nin (ö. 1952) de ifade ettiği gibi Hz. Peygamber'le teveşsülü sadece Hz. Peygamber'in hayatı ile sınırlamak nefsanî bir kusur, hadisi tahrif ve sözü mesnetsiz te'vil etmekten neşet etmektedir.⁴⁷

İmam Taftâzânî (ö. 792/1390) *Şerhu'l-Makâsîd* isimli eserinde bir insanın kabir ziyareti ve vefat etmiş iyilerden (ahyâr) yardım istemekle fayda elde edebileceğini ifade etmiştir.⁴⁸ Seyyid Şerif Cürçânî (ö. 816/1413) teveşsülün insanın bedeniyle bir irtibatının olmadığını, dolayısıyla kendisiyle teveşsülde bulunulan kişinin hayatta olup olmadığına teveşsülün câiz olup olmaması gibi bir durumun söz konusu olmadığını söylemiştir.⁴⁹

1. 1. Bir İnsan Kendi ile Allah Arasına Bir Vesile ya da Vasita Koyarsa Küfre Girer mi?

Mekkeli müşriklerin yaptıkları gibi eğer insanlar Allah'la aralarına koydukları aracıya ulûhiyet atfederlerse ve buna bağlı olarak âyette geçtiği üzere onlara taparlarsa o zaman insan Allah'a ortak koşmuş olur. Ancak vesile edindiği şeye ilahlık atfetmiyor ve tapınmıyorsa o insan müşrik olmaz. Tüm vesile ve vasita kılanlar müşriktir denilse o zaman Vahhâbîler dışında ümmetin tamamı müşrik olmuş olur. Buna sahâbe de dahildir. Zira onlar Hz. Peygamber'den öğrendikleri şekilde teveşsül ve istiğâsede bulunmuşlardır.⁵⁰ Kevserî, Hz. Peygamber'le teveşsülde bulunan İmam Ahmed b. Hanbelî (ö. 241/855), İmam-ı Azam'la (ö. 150/767) teveşsülde bulunan İmam Şâfi'yi (ö. 204/820) ve teveşsülde bulunan İslam âlimlerini zikrettikten sonra Vahhâbîlerin iddia

اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ فَتَقْضِي، وَتُسَفِّعُنِي فِيهِ وَتَسْفَعُهُ فِيَّ. قَالَ: فَكَانَ يَقُولُ هَذَا مَرَارًا، ثُمَّ قَالَ بَعْدُ - أَحْسَبُ أَنَّ فِيهَا: أَنْ تُسَفِّعُنِي فِيهِ - قَالَ: ففَعَلَ الرَّجُلُ فَبِرَأ

⁴⁶ Ebu'l-Hasan Nûreddîn el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1967), 2/279.

⁴⁷ Muhammed Zahid el-Kevserî, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Teveşsül* (Dimaşk: Dâru'l-Beşâir, 2004), 105.

⁴⁸ Sadeddin et-Taftâzânî, *Şerhu'l-Mekâsîd* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1998), 3/338.

⁴⁹ Muhammed Zahid el-Kevserî, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Teveşsül*, 121-122.

⁵⁰ Kevserî, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Teveşsül*, 101-103.

ettiği gibi “Ümmetin imamları kabirperest mi oldular?” diye sorar.⁵¹ Kevserî'nin çok yerinde tariz ve tespitine göre Selefi-Vahhabîlerin öncüleri selef âlimleri değildir.

Vahhabîler âyetleri bağlamlarından kopararak aslında âyetleri mecrândan saptırmış oluyorlar. Âyette apaçık bir şekilde Mekke müşriklerin “*Sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye onlara ibadet ediyoruz*” dedikleri ifade edilmektedir. Ayrıca Mekke müşrikleri âyette geçtiği üzere ilahların teke indirilmesine karşı gelmişler ve bunu tuhaf bulmuşlardır.⁵² Hz. Peygamber'le ister hayatında ister âhirete irtihalinden sonra tevessülde bulunan bir kişinin Hz. Peygamber'e ibadet ettiğini iddia etmek imkansızdır.

Vahhabîliğin kurucusu Muhammed b. Abdilvahhab İslam'ı ortadan kaldıran hususları sayarken gayet mücmel ve muğlak bir şekilde şöyle demektedir:

*“Kim kendi ile Allah arasına aracılar koyar ve o aracılar dua eder, onlardan şefaahat umar ve onlara tevekkül ederse o kişi icmâ ile küfre girer.”*⁵³

Muhammed b. Abdilvahhab verdiği bu hükmü şu âyetlerle delillendirir:

*“Bilinmeli ki, hâlis din yalnız Allah'ındır. Allah'ı bırakıp kendilerine başka dostlar edinenler, “Sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” diyorlar. Doğrusu Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve küfre saplanmış kişiyi doğru yola iletmez.”*⁵⁴

*“Allah'ı bırakıp sana yarar ya da zarar vermeyecek şeylere yalvarıp yakarma. Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka (kendine) zulmedenlerden olursun.”*⁵⁵

İbn Ömer'in Hâricîler hakkında söylediği “*bunlar mahlûkatın en şerlileridir. Allah'ın kafirler hakkında indirdiği âyetleri mü'minlere tatbik etmişlerdir*”⁵⁶ sözü aynen Vahhâbîliğin kurucusu Muhammed b. Abdilvahhab için de geçerlidir. Zira Muhammed b. Abdilvahhab müşrikler hakkında inen ayeti Müslümanlara tatbik etmiş ve kendisi gibi düşünmeyen tüm Müslümanları tekfir etmiş ve onlara kılıç çekmiştir.⁵⁷

Bir Müslümanı tekfir etmek ve müşrik olduğunu söylemek sadece Muhammed b. Abdilvahhab döneminde olan bir olgu değildir. Günümüzde Selefi-Vahhâbîliğin uzantılarında da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tamamı tekfir edilmektedir. Ebû

⁵¹ Kevserî, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Tevessül*, 110-111.

⁵² Sâd 38/5.

⁵³ Sâlih el-Fevzân, *Durûs fî Şerhi Nevakizi'l-İslam li Muhammed b. Abdilvehhab* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2005), 59.

⁵⁴ Zümer 39/3.

⁵⁵ Yûnûs 10/106.

⁵⁶ Buhârî, İbn Ömer'in bu sözünü Sahîh'inin 88. babının 6. başlığında muallak olarak zikretmiştir. Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, 4/280.

⁵⁷ Kanaatimizce Muhammed b. Abdilvâhhab ve Vahhabîler Osmanlı'ya karşı başlattıkları isyanın halk tarafından da benimsenip kabul görmesi gibi bir siyasi maksatla âyetleri heva ve hevesine uygun şekilde saptırmış ve nice peygamberlerin ve Allah dostlarının kabirlerini yerle bir etmişler, nice Müslümanları tevessül ve istiğâsede bulunuyor diye camide öldürmüşlerdir. Kendi tarihi kaynaklarında da geçen veriler bizim bu kanaatimizi teyit etmektedir. Bk. en-Necdî, Osman İbn Bîşr, *Unvânu'l-Mecd fî Târihu Necd* (Matbûâtü Dâreti'l-Melik Abdilaziz, 1982). 1/48.

Yusuf Midhat Âlu Ferrâc isimli bir selefi *el-Muhtasaru'l-Müfîd fî Akâidi Eimmeti't-Tevhîd* isimli kitabında şu sözleri sarf edebilmektedir:

“Tıpkı Mekke ehli gibi kabirlere tapan (*ubbâdu'l-kubûr*), sâlihlerle ibadet eden, Allah'ın tevhidinden şirke dönen ve Hz. Peygamberin sünnetini bidatlerle değiştiren Türkleri tekfir etmeyenler de kafirdir.”⁵⁸

Bir milleti tamamen tekfir etmek ve onlara karşı harp ilan etmek Haricîlik fitnessinden başka bir şey değildir. Nitekim Hanefi fakihî İbn Âbidîn (ö. 1252/1836), Vahhabîlik hareketini zamanımızdaki Hâricîler⁵⁹ (*el-Havâric fî zamâninâ*) olarak nitelemektedir.⁶⁰

İnsanın kendi zihninde ürettiği vehimlerle önce inananları tekfir edip, bununla da yetinmeyerek hâricî bir yaklaşımla kafir addettiği insanları tekfir etmeyenleri de topyekûn tekfir etmesinin dinin konusu olmadığı, bunun patolojik bir durum olduğu kanaatindeyiz. Zira bize göre bu bir akıl tutulmasıdır. Muhammed b. Abdilvahhab'ın dostları ve takipçileri tarafından kaleme alınan eserlerde Selefi-Vahhâbîler, kelime-i tevhid getiren, mümin olduğunu söyleyen ve namaz kılan insanlar, sırf tevessül ve istiğâsede bulunuyor diye camide namazda iken öldürmüşlerdir.⁶¹ Halbuki yakîn olan şüphe ile zail olmaz.⁶² Bu insanların mümin oldukları yakîndir. Bir insanın şüphe bile değil vehim üzerine inşa ettiği manaya uymadı diye bu insanı tekfir edip öldürmesi dinin kabul etmeyeceği bir husustur.

Hz. Peygamber ve Allah dostları ile tevessülde bulunmak Kur'ân ve sünnet'e uygun, ümmetin müçtehit imamı ve sahih âlimlerinin⁶³ amelleriyle sabit olan bir husustur. Nasslarda ve sahâbenin uygulamalarında geçen tevessülü, dua talebi şeklinde yorumlamanın dînî ve lüğavî yönden bir izahı yoktur.⁶⁴ Hz. Peygamber'in teşrifinden önce Yahûdîlerin Peygamberimizle tevessülde bulunmaları,⁶⁵ hayatta iken ve âhirete irtihalinden sonra ashâbın tevessülde bulunmaları, sahâbe tarafından yetiştirilen tâbîin âlimlerinin ve ümmetin âlimlerinin Hz. Peygamber'le tevessülde bulunmaları Hz. Peygamber'in, hayatta olup olmamasından bağımsız olarak, Allah katındaki makamı ile ilgili bir husustur.

⁵⁸ Ebû Yusuf Midhat Âlu Ferrâc, *el-Muhtasaru'l-Müfîd fî Akâidi Eimmeti't-Tevhîd* (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2005), 402.

⁵⁹ Tekfir, teşbih ve tecsim bağlamında Vahhâbî akidesini analiz ettiğimiz makalemizde Selefi-Vahhâbîlerin Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesi üzere olmadıkları tespit edilmiş ve bu inancın öncülerinin Hâricîler olduğu ispat edilmiştir. Makale için Tıglioğlu, “Tekfir, Teşbih ve Tecsim Bağlamında Selefi- Vahhâbî Söylemin Çıkmazları” 205-229.

⁶⁰ Muhammed Emin İbn Âbidîn, *Reddül-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*, ed. Abdulmevcûd, Adil - Muavvid, Ali Muhammed (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003), 6/413.

⁶¹ Osman İbn Bîşr en-Necdî, *Unvânu'l-Mecd fî Târihu Necd* (Matbûâtu Dâreti'l-Melik Abdilaziz, 1982), 1/48.

⁶² Ali Haydar Efendi, *Mecelle Şerhi Dürerü'l-Hükâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (İstanbul: Osmanlı Yay., ts.), 1/28

⁶³ Ümmetin âlimlerinin yaptıkları tevessül ve istiğâseye dair örnekler için bk. Muhammed b. Musa el-Marâkişî, *Misbâhu'z-Zalâm fî'l-Mustağîsin bi-Hayri'l-Enâm aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm fî'l-Yakazati ve'l-Menâm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004).

⁶⁴ Kevserî, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Te vessül*, 122-123.

⁶⁵ Celâleddin es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr* (Kahire: Merkezu Hecr, 2003), 1/466-467.

2. İstiğâse

Teveşül konusu bağlamında ele alınması gereken bir diğerk konu istiğâse mevzusudur. İstiğâse yardım istemek demektir. Bu makamda kullanılan başka bir kelime de istimdâddır. Kök anlamı yardım, destek, yardım elini uzatmak anlamlarına gelen meded kelimesi olan istimdâd yardım ve takviye istemek demektir.⁶⁶

Her ne kadar lafız olarak farklı olsa da istimdâd ile istiğâse ve teveşül arasında teknik olarak fark yoktur.⁶⁷ Yani bir insanın Hz. Peygamber hürmetine ver Ya Rabbi” demesi ile “Ya Rasûlallah meded demesi arasında fark yoktur. Fark sadece lafızdadır. Zira yardım eden, eşyaya tesir eden sadece Allah’tır. Hz. Peygamber’den istimdatta bulunmak, O’nun Allah katındaki makamına hürmeten Allah’tan istemektir.⁶⁸

Bir Müslüman meded ya Rasûlallah demekle Hz. Peygamber’e tapmış olmaz. Zira inanan hiçbir Müslüman peygamber dahi olsa bir kula tapmaz. Peki bu tarz ifadelerin naslarda bir karşılığı var mıdır?

Teveşül bahsinde geçen Osman b. Huneyf hadisinin ikinci kısmı⁶⁹ ile sahâbeden Bilal b. el-Hâris el-M zen nin Hz. Peygamber’in kabri başında “Ya Rasûlallah! Ümmetin için yağmur iste. Zira onlar helak oldular”⁷⁰ demesi istiğâseye delildir.⁷¹

Ayrıca şu hadisler de istiğâse ve istimdâda delildir:

“Sizden biriniz ıssız bir yerde bir şey yitirdiğinde ya da bir yardım dilediğinde şoyle desin:

Ey Allah’ın kulları bana yardım edin. Zira Allah’ın bizim görmediğimiz kulları vardır.”⁷²

Hz. Peygamber, bir kişi ıssız bir yerde hayvanını kaybedecek olursa ona şoyle demesini tavsiye etmiştir:

“Ey Allah’ın kulları onu benim için tutunuz. Zira Allah’ın yeryüzünde hazır bekleyen kulu vardır sizin için onu tutar.”⁷³

Hadiste geçen Allah’ın kulları, O’nun melekleri olabileceği gibi salih zâtlar da olabilir. Burada itikad açısından önemli olan yardım edenin Allah olduğu bilincinde olmaktır. Yardım eden, veren veya mâni olanın sadece Allah olduğu bilinci sadece teveşül, istiğâse ve istimdatta değil hayatın tüm safhalarında geçerli olan bir hakikattir.

⁶⁶ Yusuf şevki Yavuz, “İstimdad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/363-364.

⁶⁷ Kevserî, *Mahku’t-Takavvul fi Meseleti’t-Teveşül*, 145.

⁶⁸ Hasan b. Ali es-Sekk f, *Sahîhu şerhi’l-Akâidi’t-Tahâviyye* (Beyrut: Dâru’l-İmam er-Revvâs, 2007), 727-728.

⁶⁹ Ey Muhammed! Senin vesilenle bu ihtiyacımın giderilmesinde Rabbime yöneliyorum. Hacetimin giderilmesinde O’nu benim için şefaati eyle ve O’nu benim hakkımda şefaatinin kabul eyle. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29/478 (No. 17240).

⁷⁰ İlgili nakil için Bk. İbn Hacer, *Fethu’l-B ri bi-şerhi Sahîhi’l-Buh ri*, 3/350.

⁷¹ Kevserî, *Mahku’t-Takavvul fi Meseleti’t-Teveşül*, 128-130.

⁷² Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid ve Menba’u’l-Fevâid*, 10/132.

⁷³ Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid ve Menba’u’l-Fevâid*, 10/132.

Allah'ın izni ve yardımı olmadan bir yaprak dahi kıpırdamaz. İnsan Hayatta olan bir arkadaşından bu bilinçle bir yardım istediğinde şirke düşmüyorsa, Hz. Peygamber'den bir yardım istediğinde de şirke düşmüş olmaz. Ya da tersinden düşünecek olursak Hz. Peygamber'den istediğinde bir insan müşrik olursa o zaman bir arkadaşından yardım istediğinde de insan müşrik olur. Bu ise akla aykırı bir düşüncedir. Yardım istenilen mercinin diri veya ölü olduğunu tartışmak ise yardım edenin Allah değil kul olduğunu iddia etmek olacaktır. Bu ise daha büyük bir probleme insanı sürükleyecektir.

Allah dostlarını ve salihleri ziyaret maksadıyla yolculuklar yapan Nâblusî büyük yolculuğunda kabirlerini ziyaret ettiği peygamberler ve Allah dostlarıyla teveşsül ve istiğâsede bulunduğu her defasında güç ve kudretin Allah'tan olduğunu ve sadece Allah'a itimat ettiğini belirtmektedir. Seyahatnamesinde anlattığı şu hâdise, Nâblusî'nin tüm güç, kudret ve tesiri Allah'tan bilip, hiçbir kula bu sıfatları izafe ve nispet etmediğinin ispatı olması açısından dikkat çekicidir:

Nâblusî ve dostları Dımaşk'tan çıkıp Şam bölgesini Kudüs, Mısır ve Hicaz'ı dolaştıkları büyük seyahati esnasında Saydâ valisine misafir olurlar. Vali, Nâblusî ve dostlarının bir sonraki konakları olan Akka beldesi hakimine bir pusula yazar. Akka Hâkimine Nâblusî ve dostlarını en güzel şekilde ağırlamasını, onlara hizmette ve hürmette kusur etmemesini tembihler. Onlardan veya bir başkasından hizmette ve ihtiramda kusurda bulunmaları halinde cezalandıracağını belirtir. Nâblusî bu pusulayı seyahatnamesinde zikreder lakin *"biz sadece Allah'a itimat ettik"* diyerek pusulayı Akka hâkimine vermez.⁷⁴

Bu olay Nâblusî'nin Allah'tan başkasına güç, kudret ve tesir izafe etmediğine bir örnektir. Zira Nâblusî'nin temsil ettiği sûfi âlimlere göre bir kula herhangi bir fiil izafe edilse de o fiilde fâil-i hakiki Allah'tır.

Sûfîlerin bu görüşünün Kur'ânî temeline şu ayetleri örnek olarak verebiliriz:

Kur'ân-ı Kerim'de bildirildiği üzere Cebrâîl, Hz. Meryem'e gelerek şöyle demiştir:

*"Ben sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak için gönderildim."*⁷⁵

Bu âyetin zahirine göre Hz. Meryem'e çocuğu bağışlayan Hz. Cebrâîl'dir. Bu âyetin zahirindeki ifadeden hareketle bir insan Hz. Cebrâîl'e hitaben:

Ey Cebrâîl bana tertemiz bir çocuk bağışla dese bu insan kafir olur mu? Selefi-Vahhâbî görüşe göre bu şüphesiz şirktir. Zira onlara göre bu kul Allah'a dua etmeyi bırakıp Cebrâîl'den istemiş olacaktır. Bu talep onlara göre ibadet anlamına geldiği için o insan Cebrâîl'e tapınmış ve Allah'a ortak koşmuş olacaktır.

⁷⁴ Abdülğani en-Nâblusî, *el-Hakîkatu ve'l-Mecâz fî Rihleti Bilâdi's-Şâm ve Mısra ve'l-Hicâz*, ed. Murâd, Riyad (Dımaşk: Dâru'l-Ma'rife, 1998), 1/282.

⁷⁵ Meryem 19/19.

Kur'ân'da bir âyette *can alan* Allah⁷⁶ iken bir başka âyette *can alan* ölüm meleği olarak geçmektedir.⁷⁷

İkinci âyetin zahirine göre ölüm meleği de canı alabilmektedir. Peki bir Müslüman, “*ey ölüm meleği falanca kafir zâlim kulun canını al*” diye dua ederse bu duası sebebiyle şirke düşmüş olur mu? Vahhâbî'ye göre böyle dua eden kişi müşrik olur. Zira bu insan Allah'ı bırakıp bir yaratılmış olan melekten bir şey istemektedir.

Allah Teâlâ Kur'ân'da Hz. Peygamber'e hitaben şöyle buyurmaktadır:

“*Şüphesiz sen doğru yola iletirsin.*”

Bir insan bu âyetten yola çıkarak *Ey Allah'ın Resulü beni doğru yola ilet* dese bu insan şirke düşmüş mü olur?

Kur'ân ve Sünnette buna benzer çok nass zikredilebilir.

Görüldüğü üzere Hz. Meryem'e tertemiz çocuğu bağışlama Allah'a değil Rabbin elçisi meleğe, canı alma işi de bir âyette meleğe, rızık verme kullara, hidayet etme ise bir âyette Hz. Peygamber'e isnat edilerek ifade edilmiştir. Bununla birlikte her bir mümin inanır ki; alan, veren, bağışlayan, men eden, canı veren, canı alan, rızık veren ve insanlara hidayeti bahş eden sadece Allah'tır. Peki madem tüm bunlar Allah'a ait ise bu işlerin Allah'ın dışındaki varlıklara (peygamber, melek, insanlar) isnat edilmesi nasıl anlaşılmalı?

Bu ve benzeri bütün nasslarda mecâz-ı aklî denilen durum söz konusudur. Yani bir fiilin gerçek fâilinin dışında bir âmile isnat edilmesi söz konusudur.⁷⁸ Bütün bu fiillerde Allah'ın dışındaki varlıkların etkisi sûrî yani sureta ve zâhiridir. Gerçekte mutlak fâil ve müessir sadece Allah'tır. Bu sebeple bir kul başka bir kuldan -bu kulun hayatta veya ölmüş olması fark etmeksizin-⁷⁹ bir şey istediğinde orada verecek olan Allah'tır. Yoksa isteyen kulun kendisinden istenilen kula tapması veya onu Rab olarak görmesi gibi bir hal söz konusu değildir.

2. 1. Selef-i Sâlih'in Tevessül ve İstiğâsede Bulunmalarına Dair Örnekler

Hatîb-i Bağdâdî (ö. 463/1071) *Târih*'inde Ebu Ali el-Hallâl'le ilgili şu bilgiyi nakleder:

“*Ne zaman başıma bir hal gelse hemen İmam-ı Musa Kazım'ın kabrine yönelir, onunla tevessülde bulunurum. Allah muhakkak surette arzu ettiğim şeyi bana kolaylaştırır.*”⁸⁰

Aynı şekilde Hatîb-i Bağdâdî Ahmed b. El-Abbas'tan nakleder:

⁷⁶ Zümer 39/42.

⁷⁷ Secde 32/11.

⁷⁸ Bahâuddin es-Sübkî, *Arûsu'l-Efrâh fi Şerhi Telhîsi'l-Miftâh* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2003), 1/140.

⁷⁹ Kevserî, *Mahku't-Takavvul fi Meseleti't-Tevessül*, 104.

⁸⁰ Hatîb el-Bagdâdî, *Târihu Bağdâd*, ed. Ma'rûf, Beşşâr Avvâd (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001), 1/442.

“Hac için yola çıkmıştım. Yolda üzerinde ibadetin eseri bulunan birisiyle karşılaştım. Bana, nereden geldiğimi sordu. Ben de Bağdat’tan geldiğimi, insanlarda gördüğüm bozukluk yüzünden oradan kaçtığımı, helak olmalarından korktuğumu ifade ettim. O şahıs bana korkma, geri dön. Zira orada evliyaullahtan dört kişinin kabri var. Onlar o belde ahalisi için kaledir dedi. Onların kim olduğunu sorunca şöyle dedi:

‘Onlar İmam-ı Ahmed b. Hanbel, Ma’rûf el-Kerhî, Bişr el-Hâfî ve Mansur b. Ammâr’dır.’

Bunun üzerine Bağdat’a geri döndüm ve bu kabirleri ziyaret ettim. O sene dışarıya çıkmadım.”⁸¹

Hatîb-i Bağdâdî’nin kendisi de bu adı geçen dört zâttan Bişr el-Hâfî’nin (ö. 227/841) yanına defnedilmeyi istemiş ve vasiyeti üzere oraya defnedilmiştir.⁸² Bu bize Hatîb-i Bağdâdî’nin mekanla teveşşül ettiğini gösterir.

İmam Ahmed b. Hanbel’in vefat ettikten sonra bir kişinin onu rüyada görmesi ile ilgili yaptığı şu nakil de Hatîb-i Bağdâdî’nin mekanla teveşşüle cevaz verdiğine bir başka delildir.

“İmam Ahmed vefat ettikten sonra birisi onu rüyasında görür. Sanki her kabrin üzerinde bir kandil vardır. O kişi bu kandili sorar. Ona denilir ki:

Haberin yok mu bu zâtın (İmam Ahmed) bu insanların arasına gelmesiyle bu kabir ahalisinin kabirleri nurlandı. İçlerinde azap görenler rahmete uğradı.”⁸³

İbrahim el-Harbî’nin (ö. 285/899) şu sözü de nakledilmektedir:

“Ma’rûf el-Kerhî’nin kabri mücerrep (şifası ispat edilmiş) ilaçtır.”⁸⁴

İmam-ı Şafii, İmam-ı Azam Ebû Hanife ile teberrükte bulunduğunu her gün kabrini ziyaret ettiğini, bir haceti olduğunda da iki rekât namaz kıldığını ve Ebû Hanife’nin kabrine gidip hacetini Allah’tan istediğini, daha oradan uzaklaşmadan hacetinin giderildiğini Hatîb nakletmiştir.⁸⁵

Hatîb-i Bağdâdî bu minval üzere birçok âlim ve salihin evliyaullah ile teveşşülde bulunduğu dair pek çok nakilde bulunmaktadır.

Meşhur hadis âlimi İbn Hıbbân (ö. 354/965) ehl-i beyt büyüklerinden İmam Ali Rıza’nın (ö. 203/819) kabrini defaatle ziyaret ettiğini ve her ne zaman başına bir müşkil gelse muhakkak İmam Ali Rıza’nın kabrini ziyaret ettiğini o sıkıntıyı kaldırması için Allah’a dua ettiğini ve Allah’ın de duasına icabet edip o sıkıntıyı kendisinden kaldırdığını aktarmaktadır. İbn Hıbbân bunu defaatle tecrübe ettiğini aktardıktan sonra *“Allah,*

⁸¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 1/443.

⁸² M. Yaşar Kandemir, “Hatîb el-Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/454.

⁸³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 1/444.

⁸⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 1/445.

⁸⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 1/445.

Muhammed Mustafa'nın ve ehl-i beytinin sevgisi üzere canımızı alsın" duasında bulunmaktadır.⁸⁶

Hâkim-i Nisâbûrî (ö. 405/1014), İbn Huzeyme'nin (ö. 311/924), eniştesi Ebû Ali es-Sekaffî'nin de bulunduğu bir grup âlimle birlikte ehl-i beytten Ali b. Musa er-Rızâ'nın kabrine yöneldiklerini nakleder. Ancak Hâkim'e olayı nakleden Ebu Bekr Muhammed, İbn Huzeyme'nin Ali b. Musa er-Rızâ'nın kabrine olan hürmetine, tevazusuna ve kabir başında yaptığı duaya hayretler içinde şahit olduğunu aktarmıştır.⁸⁷

Büyük hadis âlimi İmam-ı Taberânî (ö. 360/971), hadis hafızı İbnü'l-Mukrî el-İsfehânî (ö. 381/991) ve hadis hafızı ve tarihçi Ebu's-Şeyh (ö. 369/979) aşıktan bitap düşmüş bir vaziyette Hz. Peygamber'in kabrine gelip hallerini arz ederek aç kaldıklarını söylerler. İmam-ı Taberânî, İbnü'l-Mukrî'ye oturmasını söyler ve bundan sonra ya rızık gelir ya da ölüm der. Bu konuşmadan sonra biri yanında yiyecek dolu iki zembil tutan iki delikanlı ile birlikte kapıya gelir ve der ki: "Siz beni Rasûlullah'a şikâyet ettiniz. O da rüyama geldi ve size ikramda bulunmamı istedi."⁸⁸

İbn Teymiyye'nin talebesi olan İmam-ı Zehebî (ö. 748/1348) *Siyeru A'lami'n-Nübelâ* isimli eserinde bu olaya benzer onlarca olay anlatmaktadır. Anlattığı kişiler sıradan insanlar olmayıp ilmî otoritesi ümmet tarafından teslim olunan âlimleridir. Burada Vahhâbîler çıkıp bu rivayetlerin sıhhatini ya da zayıflığını konuşabilir. Farz edelim ki bu rivayetler tümü zayıf olsun İmam-ı Zehebî gibi bir âlimin, Vahhâbîlerin en büyük şirk olarak suçladıkları bu tür hâdiseleri zikretmesi düşünülebilir mi?

Tüm bu nakiller bize şu iki husustan birine götürür: ya adı geçen ümmet âlimleri Vahhâbîlerin iddia ettiği gibi şirke düştüler -ki bunu iddia etmek akıl tutulması olur- ya da Vahhâbîler Dini eksik ve yanlış anlamışlar ve hata etmişlerdir. Bizim kanaatimiz ikincisinden yanadır.

3. Teberrük

Sözlük anlamı bereket ummak olan teberrük, tevessülün bir çeşididir. Kendisiyle teberrük edilen insan, eşya ya da mekanla Allah'a tevessülde bulunmaktadır.⁸⁹ Teberrük Kur'ân ve Sünnet'te olan bir husustur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Makâm-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin.⁹⁰

Allah Teâlâ hacc ve umrede pek çok hatırayı canlı tutmaktadır. Makâm-ı İbrahim, Safâ ve Merve arasında sa'y, sa'yde iki yeşil direk arasında hervele (koşar adımla yürüme) hep bu hatıralar arasındadır. Mekke Hz. Âdem'den Hz. Peygamber'e kadar bu hatıralar ile doludur. Medine Hz. Peygamber'in teşrifiyle mübarek bir şehir olmuştur. Bu

⁸⁶ İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikât*, ed. Abdulmuîd Hân, Muhammed (Dâiretü'l-Meârifî'l-Usmâniyye, 1973), 8/457.

⁸⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmi, 1994), 7/388.

⁸⁸ Şemseddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, ed. Şuayb el-Arnaut (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2014), 16/400-401.

⁸⁹ Muhammed Mâlikî el-Alevî, *Mefâhîm Yecibu en Tusahhah*, 217.

⁹⁰ Bakara 2/125.

münevver şehrin faziletine dair çok hadis-i şerif vardır. Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği şu hadis bu konuda bir delildir:

*Bismillah. Rabbimizin izniyle bizim yerimizin toprağı birimizin tükürüğü ile hastamıza şifa olur.*⁹¹

Medine İslam Üniversitesi hocalarından, Mescid-i Nebevî'de ders veren ve günümüz Vahhâbîlerinin çok itibar ettiği Salih es-Suhaymî, Medine için söylenen “*Ey Medine ey Medine ey hastalara şifa olan şehir. Seni özlüyoruz...*” şiirinin şirk olduğunu hadislerle rağmen iddia etme cüretini göstermiştir.⁹² Halbuki Medine'nin şifa olduğu bizzat hadisle sabittir ve bir insan Medine'nin toprağı ile bu maksatla teberrükte bulunabilir.

İmam-ı Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah babasına Hz. Peygamber'in minberine, merkadine teberrükten eliyle dokunan, öpen ve bu eylemiyle de Allah'a yaklaşmayı murat eden kişinin durumunu sormuş ve babası Ahmed b. Hanbel'den “*hiçbir beis yoktur*” cevabını almıştır.⁹³

Buhari ve Müslim'in sahâbî Ebû Cuhayfe Vehb b. Abdillâh'tan naklettiklerine göre Sahâbe-i kiram Hz. Peygamber'in abdest suyundan arta kalan suyu bereket umarak ellerine ve yüzlerine sürerlerdi. Abdest suyundan nasibine bir şey denk gelmeyen ise arkadaşının elindeki ıslaklıktan bir miktar alırdı.⁹⁴

Nâblusî gibi Sûfî âlimler Hz. Peygamber'in mescidi ve kabrinin bulunduğu *Hücre-i Saadet'e*, peygamberlerin ve salihlerin kabirlerine ve onlardan intikal eden eserlere hürmet etmekte ve bunlarla teberrükte bulunmaktadırlar. Zira sûfî âlimlere göre peygamberlerin ya da salih kulların ruhları her ne kadar yücelerde olsalar da kabirde medfûn olan naaşlarıyla irtibatlıdırlar.⁹⁵ Sûfîler için bu tür yerler mübarek iken Selefler için türbe ve içinde kabir bulunan mescitler yıkılmalı ve yok edilmelidir. Zira onlara göre türbeler insanları şirke sevk edebilmektedir. Nâblusî'ye göre bu batıl bir düşünce ve Müslümanlar hakkında bir sû-i zandır.⁹⁶

Nâblusî'ye göre türbe ya da âlim ve ârifler için yapılan özel mezarlıklar her ne kadar sonradan çıkan adetlerden de olsa da o bunu bidat-i hasene olarak görür. Nâblusî Hz. Peygamber döneminde olmayan ancak sonraları çıkan güzel adetlerden bazı örnekler zikreder. Âlimlere ve salihlere yapılan bu hürmeti, *şeaîr-i dîniyyeyi ta'zim* kapsamında değerlendirir. “*Kim Allah'a ait şeaîri yüceltirse bu kalplerin takvasındandır*”⁹⁷ âyetinde geçen şeaîri Nâblusî, “*kendisiyle Allah'ın bilindiğı her şey*” şeklinde tarif etmektedir. Allah dostları ve âlimler de kendileriyle Allah bilindiğı için Allah'ın

⁹¹ Buhârî, “Tıb”, 38 (No. 5745-5746); Müslim, “Selâm”, 21 (No. 2194).

⁹² Salih es-Suhaymî, “أنشودة يا طيبة فيها شرك - الشيخ صالح السحيمي”, *YouTube*, (14.05.2012), 00.00-02.06.

⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*, ed. Vasiyullah Abbas (Riyad: Dâru'l-Hânî, 2001), 2/492, no.3243.

⁹⁴ Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, “Salât”, 17 (No, 376).

⁹⁵ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 43.

⁹⁶ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 50-51.

⁹⁷ Hac 22/32

şeaîrindedir ve hürmete layıktırlar. Bu hürmet onlar hayatta iken nasıl vacipse onlar öldükten sonra da vaciptir.⁹⁸

Nâblusî dostlarına ve müritlerine, hayatta olan veya vefat etmiş Allah dostlarını ziyarette bulunmayı ve onlarla teberrük etmeyi tavsiye etmektedir. Nâblusî Allah dostlarıyla teberrükte bulunmanın gerekçesi olarak onlarla hem meclis olanların bedbaht olmayacağını ve Allah dostlarını ta'zim edenin makamının Allah tarafından yükseltileceğini söyler.⁹⁹

Nâblusî, enbiyâ ve evliyâ ile tevessül ve teberrükün caiz olduğuna dair dört mezhebin fakihlerinden nakillerde bulunmakta ve Peygamberler vasıtasıyla gelen yardımın mucize, evliyâ vesilesiyle gelenin de keramet olduğunu ifade etmektedir. Tevessül ve teberrükün Dinen caiz olmadığını iddia edenlerin ise yalan ve iftirada bulduklarını söylemektedir.¹⁰⁰

Burada Selefi anlayış ve Nâblusî'nin de içinde bulunduğu sûfi anlayışa göre bidatin nasıl anlaşıldığını izah etmek yerinde olacaktır.

4. Sûfilere ve Selefilere Göre Bidat

Selefi-Vahhâbîlere göre Kur'ân ve Sünnette geçmeyen her şey bidattir. Onlar Hz. Peygamberin *"bizim bu Dinimizde ondan olmayan bir şeyi yaparsa o yaptığı reddolunur"*¹⁰¹ hadisinden hareketle her yeni çıkan şeyi bidat olarak görmekte ve bu sebeple reddetmektedirler. Vahhâbîlerin bu hususta zikrettikleri bir başka hadis de şudur:

*"Size, Allah'tan korkmanızı, bir Habeşli köle dahi yönetici olsa, onu dinleyip ona itaat etmenizi vasiyet ediyorum. Benden sonra yaşayacak olanlar pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman derhal sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-i Raşidin'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere tutunun ve salmayın. Sonradan ortaya çıkan işlerden sakının. Zira her yenilik bidattir ve her bidat sapkınlıktır."*¹⁰²

Selefiler hadiste geçen *"her yenilik bidattir"* ifadesine yoğunlaşırken, Nâblusî hadiste geçen ifadelerin tümünün birlikte ele alınması gerektiğini söyler. Zira hadis sadece *"her yenilik bidattir"* ifadesinden oluşmamaktadır. Hadiste geçen anahtar bir ifade vardır o da *"ondan olmayan şey"* (ما ليس منه) ifadesidir ki bu ifade hadiste geçen *ihdas ederse* (أحدث) fiilinin mefulüdür. Hz. Peygamber'in kim yeni bir şey ihdas ederse şeklinde nesnesiz ifade yerine nesneli (*ondan olmayan şey*) olarak cümle kurması bize her ihdas edilenin reddedilmeyeceğini, reddedilecek olanın ise *ondan olmayan şey* olacağını ifade

⁹⁸ Abdülğani en-Nâblusî, *Kesfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 44-45.

⁹⁹ Abdülğani en-Nâblusî, *Vesâilu't-Tahkîk ve Resâilu't-Tevfîk*, ed. Samir Akkaş (Leiden-Boston: Brill Publishing, 2009), 141.

¹⁰⁰ Abdülğani en-Nâblusî, *Cem'u'l-Esrâr fî Reddi't-Ta'ni ani's-Sûfiyyeti'l-Ahyâr Ehli't-Tevâcüdi bi'l-Ezkâr*, 122-130.

¹⁰¹ Hadis muhtelif varyantlarıyla Buhârî ve Müslim'de geçmektedir.

¹⁰² Ebû Dâvud, *Sünenü Ebî Dâvud*, ed. el-Hâlidî, Muhammed Abdulaziz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996). "Sünne", 5, (No. 4607).

etmektedir. Dolayısıyla hadisten Dinden olan şeyin reddolunmayacağı sonucu çıkmaktadır.¹⁰³

Nâblusî bu şekildeki anlamın Hz. Peygamber'in "kim iyi çığır açarsa onun sevabı ve ondan sonra amel edenlerin sevabı o kişiye aittir. Kim de kötü bir çığır açarsa onun günahı ve ondan sonra onunla amel edenlerin günahı o kişiye aittir."¹⁰⁴ hadisi ile muvafık olduğunu söyler.

Nâblusî hadislerden iki tür yeniliğin anlaşılması gerektiğini, Dinin ruhuna muvafık yeniliğin zemmedilmediğini, zemmedilen yeniliğin sadece Dinin ruhuna aykırı olan yenilik olduğunu ifade eder.

Nâblusî'nin bu taksimi bize İmam Şâfiî'nin bidat taksimini hatırlatmaktadır. O da bidati ikiye ayırır:

1. Kitap, sünnet, eser ve icmâya aykırı olan bidat ki bu -tür bir bidat- sapıklıktır.

2. Bu kaynaklardan birine aykırı olmayan her türlü hayır olan bidat ise *mezzum* olmayan yeniliktir.¹⁰⁵

Vahhâbîlerin bu hadislerden yola çıkarak tüm yeniliklere karşı çıkan anlayışları kanaatimizce de doğru değildir. Zira her yenilik zemmedilen bidat olmak zorunda değildir. Şayet biz böyle bir hükme varırsak o zaman hayatı sürekli 1400 yıl öncesine sabitleyip o şekilde yaşamamız lazım gelir ki bu Allah'ın sünnetine aykırı bir yaklaşımdır.

Yeni olan şey deliller muvacehesince incelenir. Eğer Dini delillere bir aykırılık yoksa sırf o şey Kur'ân ve Sünnette yok diye reddedilmez. Şeriatı koyan Allah ve Rasûlü bir konu hakkında bir beyanda bulunmamışsa o konuşulmayan konuyu sırf konuşulmadı diye reddetmek doğru değildir. Usul-i fikh ilminde detaylı bir şekilde izah edildiği üzere o yeni husus Kur'ân ve Sünnet harici delillere arz edilir. O yeni konu hakkında icmâ varsa bu bağlayıcıdır. İcmâ yoksa usul-u fikh ilminde şartları belirtildiği üzere kıyasa müracaat edilir.

Şayet her yeni konu Kur'ân ve Sünnette yok diye reddedilecek olsaydı Kur'ân'ın bir mushafta toplanması, nüshaların çoğaltılması gibi konular dahil tüm yeniliklerin reddedilmesi gerekirdi. Halbuki Sahâbe uygulaması bize Kur'ân ve Sünnette geçmeyen tüm yeniliğin terk edilmesi gereken bir bidat olmadığını göstermektedir.

Buna başka bir örnek olarak Peygamberin Sünnetini titizlikle takip eden hatta Dinen bir bağlayıcılığı olmayan hususlara dahi teberrüken riayet eden İbn Ömer'in telbiye getirirken hadiste varid olmayan birtakım ilaveler yapması gösterilebilir. Müslim'in rivayet ettiğine göre İbn Ömer'in telbiyesinde şu ziyade vardır:¹⁰⁶

لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ

¹⁰³ Abdülgani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 47-48.

¹⁰⁴ Müslim, "Zekât", 21 (No. 1017).

¹⁰⁵ Beyhakî, *Menâkibu's-Şâfiî*, ed. Ahmed es-Sakr (Kahire: Mektebetü Dâri't-Turâs, 1970), 1/469.

¹⁰⁶ Müslim, "Hac", 3 (No. 1184).

“Emrine amadeyim emret. Emret, emrine amadeyim. Saadetler niyaz ederim. İyilikler senin elindedir. Emret, emrine amadeyim, Dilekler ve amel sana arz edilir.”

“Bugün sizin için Dininizi tamamladım”¹⁰⁷ âyeti çıkan her yeniliği reddetmekte midir? Gerek selef gerek haleften hiçbir âlim bu âyet-i kerimeden böyle bir anlam çıkarmamıştır. Âyetten böyle bir anlam çıksa idi her gün gelişmekte olan fıkıh diye canlı bir ilim olmazdı. Bu âyetten anlaşılan mana şudur: Allah Teâlâ Dininin kurallarını bildirmiş ve kemale erdirmiştir. Artık helal ve haram çizgileri netleşmiş, Dinî kriterler vuzuha kavuşmuştur.

Sonuç olarak “her yenilik bidattir” ifadesi usûl âlimlerinin iktiza delaleti tabiriyle “Sünnete muhalif olan yenilik bidattir” olarak tahsis edilmektedir.

5. Sûfilerin Allah Dostlarının Kabirlerine Hürmet Etmeleri ve Seleflerin Kabir Savaşları

Vahhâbîler Hicaz bölgesi başta olmak üzere girdikleri her yerde Peygamber, Sahâbe, Allah dostu gözetmeksizin tüm kabirleri yerle bir etmişlerdir. Medine’de Bakî ve Mekke’deki Muallâ mezarlıklarında Ehl-i Beyt büyüklerinin, Hz. Peygamber’in mübarek eşleri annelerimizin, Uhud’da Hz. Hamza ve nice sahâbîlerin türbe ve kabirleri yerle yeksan edilmiştir. Irak’ta Yunus Peygamberin türbesi ve daha nice sahâbe ve Allah dostlarının türbe ve kabirleri Vahhâbîler tarafından bombalı eylemlerle yok edilmiştir. Şam bölgesinde İmam-ı Nevevi’nin kabri, Libya Derne’de sahâbeden Aziz’in kabri yine aynı zihniyet tarafından yakılmış, yıkılmış, bombalanmıştır.

Vahhâbîlerin peygamber ve evliyaullahın kabirlerini yıkmada dayandıkları hadisi izaha geçmezden evvel şunu belirtelim ki ümmet-i Muhammed başta Hz. Peygamber’in kabrinin bulunduğu Mescid-i Nebevî’de asırlar boyu namaz kılmış ve Hz. Peygamber’in kabrini Mescid-i Nebevî’nin dışına çıkartmak gibi abes bir gayrete girmemişlerdir. Ta ki Selefi-Vahhâbî zihniyet bu bölgede hükümler olunca Hz. Peygamber’in kabrinin mescitten çıkarılması konuşulmuştur. İbn Useymin ve diğer ileri gelen Vahhâbîler yeşil kubbenin yıkılmasını temenni etmektedirler.¹⁰⁸ Suud baş müftüsü olan İbn Bâz, yeşil kubbenin neden yıkılmadığı yönünde sorulan soruya cevaben “*Suud hanedanı fitne endişesinden dolayı yıkmadı*” cevabını vermektedir.¹⁰⁹

Nice tarihi mescidlerde medfûn olan enbiya ve evliyanın kabirlerini Ümmet on dört asırlık tarihi boyunca hiçbir zaman, yıkmakla, yerle bir etmekle uğraşmamıştır. Halep Emevi Camiinde Hz. Zekeriyya Peygamberin kabri, Şam Emevi Camiinde Hz. Yahya’nın kabri vardır. Hatta Kabe’de kaç peygamberin kabrinin olduğu hadislerde

¹⁰⁷ Mâide 5/3.

¹⁰⁸ İbn Useymin, “بن عثمان بن عفيم يمني هدم قبة الرسول صلى الله عليه واله وسلم”, *YouTube*, <https://www.youtube.com/watch?v=O2AcXRQEGE4> (14.06.2020), 00.00-00.46.

¹⁰⁹ Ebû Abdillâh Muhammed er-Rûkî, *Mesâilu İbn Bâz* (Riyad: Dâru’t-Tedmuriyye, 2012), 61

bildirilmektedir. Eğer mescidde Peygamberin veya bir Allah dostunun kabrinin bulunması İslam'a aykırı olsaydı Hz. Peygamber önce Kabe'deki kabirleri çıkarırdı.¹¹⁰

Selefi-Vahhâbî zihniyet türbe ve kabirleri yıkmada mesnet olarak şü hadisi zikrederler: “Allah, peygamber kabirlerini mescid edinmeleri sebebiyle Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin.”¹¹¹

Bu hadis Vahhâbîlerin anladığı gibi içinde peygamber ya da Allah dostu bulunan türbe ve mescidi yıkmayı telkin etmiyor çünkü hadiste lanet edilen Yahudi ve Hristiyanların peygamberlerin medfun olduğu yerlere mescit inşa etmeleri değil, Allah'a secde etmeyi bırakıp peygamber kabirlerine secde etmeleridir. Zira Yahudi ve Hristiyanların vakıada kendilerine ait kabirlerin üzerlerine inşa ettikleri mescitleri yoktur. Dolayısıyla hadis-i şerifte vakıada olmayan ütöpik bir hâdiseden dolayı değil bizâtihi o dönemde mevcut olan bir uygulamadan dolayı Yahudi ve Hristiyanlara Allah'ın lanet ettiğine işaret edilmiştir. Dolayısıyla hadiste geçen “kabirleri mescit edinmek” ifadesindeki mescitten murad, doğrudan o kişinin kabrinin secde mahalli edinilmesi olsa gerektir. Vahhâbîlerin anladığı gibi hadiste kastedilen husus içinde kabir olan mescidin yıkılması olsa idi Sahâbeden Ebû Basîr vefat ettiğinde ashâb-ı kiram onun kabrinin yanına başına mescit inşa etmezlerdi.¹¹²

Selefi yaklaşımın tüm türbeleri bidat ve şirk endişesi ile yıkıp bombalarken, sûfi âlim ve ârifler Allah dostlarının kabirlerine tıpkı hayatlarında olduğu gibi hürmet göstermişlerdir. Onların bu hürmeti kabre tapmak gibi bir anlam taşımamaktadır. Nâblusî'ye göre kabrin çiğnenmesi konusunda zikredilen hadisler ve buna bağlı olarak fakihlerin men edici sözleri, insanın öldükten sonra da yüceliğinin ve şerefının devam ettiğini göstermektedir. Nâblusî bu hususta vârit olan hadisleri ve fukahânın görüşlerini detaylı olarak *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr* isimli eserinde zikreder.¹¹³ Nâblusî, fakihlere göre kabrin çiğnenmesi, kabir başında uyuma, def-i hacet gibi uygunsuz işlerin yapılmasının tahrimen mekruh olduğunu naklettikten sonra şü soruyu sorar: fakihler avamdan bir mü'min için bu fetvayı vermişlerse bu durumda Allah dostuna olan hürmet nasıl olmalıdır?¹¹⁴

Sûfilerin Allah dostu olduğuna dair hüsn-i zan besledikleri zâtlara karşı gayet hürmetkar olmaları şü kudsî hadisle örtüşmektedir:

*“Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse, Ben de ona harp ilan ederim.”*¹¹⁵

Allah dostu olduğuna hüsn-i zan beslenen âlim ârif zâtlar için türbe yapılmasını câiz gören sadece sûfiler değildir bunu söyleyen fakihler de bulunmaktadır. Nâblusî bu fakihleri ve konu hakkında verdikleri fetvaları naklettikten sonra velayetin âhirete

¹¹⁰ Abdullah es-Siddîk el-Ğumârî, *İhyâu'l-Makbûr min Edilleti Cevâzi Binâi'l-Mesâcid ale'l-Kubûr* (Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 2008), 41.

¹¹¹ Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*. “Cenâiz”, 96 (No. 1390).

¹¹² Musa b. Ukbe, *el-Meğâzî*, ed. Muhammed Bâ Kaşîş (Mağrib: Câmiatu İbn Zühr, 1994), 244.

¹¹³ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 19-21.

¹¹⁴ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 24.

¹¹⁵ Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*. “Rekâik”, 38 (No: 6502).

irtihalden sonra da devam ettiğini söyler. Zira nübüvvet ve velayetle vasıflanan beden değil ruhtur. O da ölümle zail olmaz.¹¹⁶ Sûfî âlimlere göre Allah dostlarının öldükten sonra kerametlerinin devam etmesi de bu sebeptedir. Zira velayetleri ruhaniyetle ilgilidir. Nâblusî öldükten sonra kerametleri devam eden zevâta dair örnekler kaydeder.¹¹⁷

Burada şu soru akla gelebilir: bir insanın Allah dostu olup olmadığını nasıl anlarız?

Allah ve Rasûlüne iman eden her Müslüman ve muvahhit kişinin velayetten (dostluktan) nasibi vardır Zira Allah Teâlâ şöyle buyurur:

Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostu ise kendilerini aydınlıktan karanlığa sürükleyen tâğutlarıdır. Bunlar cehennemliklerin ta kendileridir ve orada ebedi kalacaklardır.¹¹⁸

Allah ve Resulüne iman Allah'ın dostluğunu elde etmenin ilk adımıdır. İnsanlar imanda aynı seviyede değildir. Peygamberlerin imanı ile sıradan bir insanın imanı bir değildir. Dolayısıyla Allah'ın peygamberlerine olan dostluğu ile sıradan insanlara dostluğu aynı değildir. Hiçbir veli peygamber derecesine ulaşamaz ancak veliler ile de sıradan insanın imanı bir değildir. Mesela Hz. Ali'nin imanı ile Hz. Peygamber'i hayatında bir defa görmüş bir bedevînin imanı ve Allah'ın ona olan dostluğu bir olmayabilir. Bu, bizim bilğimiz dahilinde olan bir konu değildir. Ancak Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği hadiste geçtiği üzere Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrâil'e o kulu sevdiğini bildirir ve Cebrâil'in de o kulu sevmesini söyler. Cebrâil sema ehline, onlar da yeryüzündekilere aynı mesajı iletirler.¹¹⁹ Buradan hareketle mü'minlerin kâhir ekseriyetinin muhabbetini kazanmış, asırlar boyunca Allah dostu olduğu hususunda mü'minlerin hüsn-i zannına ve hüsn-i teveccühüne mazhar olmuş bir insanın velayetine itikad edilir.

SONUÇ

Nâblusî'nin de içinde bulunduğu Ehl-i Sünnet ve Sûfî âlimlere göre tevessül, istiğâse ve teberrük konuları Hz. Peygamber'in Allah nezdindeki makamı ve mazhariyeti ile ilgilidir. Bu konum ise Hz. Peygamber'in âhirete irtihali ile son bulmaz. Zira kişi ister Hz. Peygamber'le tevessülde bulunsun ister doğrudan *Ya Rasûlallah meded* diyerek istiğâsede bulunsun ya da Hz. Peygamber'e ait bir eşya ile teberrükte bulunsun, sûfilere göre te'sir, kudret sadece Allah'a aittir. Zira Nâblusî'ye göre Hz. Peygamber hayatta iken de âhirete irtihal ettikten sonra da *müessir ve müsebbip* sadece Allah'tır. Tevessül, istiğâse ve teberrük konularında Hz. Peygamber için zikredilen hususlar Allah dostları için de geçerlidir.

Buna mukabil Selefi anlayış tevessül ve istiğâseyi Hz. Peygamber'in hayatında caiz görürken, Hz. Peygamber âhirete irtihal ettikten sonra şirk olarak değerlendirirler.

¹¹⁶ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 28-29.

¹¹⁷ Abdülğani en-Nâblusî, *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*, 29-42.

¹¹⁸ Bakara 2/ 257.

¹¹⁹ Buhârî, "Edeb", 41 (No, 6040); Müslim, "Birr ve's-Sıla ve'l-Edeb", 48, (No. 2637).

Selefler konuyu teveşsül ve istiğâse yapılan kişinin hayatta olup olmamasına bağlamakla güç ve kuvveti kula nispet etmiş olmaktadır. Teveşsül ve istiğâseyi Hz. Peygamber'in ya da salih kulun hayatı ile sınırlandırmak meseleye maddeci bir bakışla bakmaktır. Kaldı ki Hz. Peygamber hayatta iken caiz olan bir hususun, O'nun âhirete irtihali ile küfür olması akl-ı selimin kabul etmeyeceği bir hakikattir. Şayet Vahhâbîlerin iddiası doğru olsa Hz. Peygamber hayatta iken şirkin öncüsü bir amele rıza göstermiş olur ki sadece bu düşünce, insanı küfre düşürür. Tevhid konusunda olanca gücüyle titizlenen Hz. Peygamber'in âhirete irtihal ettikten sonra Vahhâbîlerin iddia ettiği gibi ümmetin şirke düşmeleri muhtemel olabileceği bir konuda açıkça tasrihte ve uyarıda bulunması gerekmez miydi? Ben hayatta iken bunu yapabilirsiniz, lakin ben öldükten sonra bunu yapmayın, bu şirk olur demesi gerekmez miydi? Hâricî ve Vahhâbîlerin nassları eksik anlamaları yanında, düştikleri en büyük hata naslara kendi vehimlerinden yaptıkları ziyadelerdir. Sahih geleneğe düşman kesilenler "Kur'ân ve Sünnete tabi oluyoruz" demelerine rağmen Kur'ân ve Sünnetin ihtiva ettiği hususlara tabi olmamaktadırlar. Böyle bir zihniyet kabirlere tapma iddiasıyla topyekûn Türk milletini tekfir edebilmekte, bununla da yetinmeyip Türk milletini tekfir etmeyenleri de kafir ilan edebilmektedir.

Sahih hadis-i şeriflerde ashâb-ı kiram Hz. Peygamber'le hem hayatında hem de âhirete irtihal ettikten sonra teveşsül ve istiğâsede bulunmuşlardır. Selefler vefat etmiş biri ile teveşsül ve istiğâsede bulunmayı şirk kabul ederler ve Mekke müşrikleri hakkında inmiş âyetleri Müslümanlara tatbik ederler. İbn Ömer bu Hâricî zihniyet için "*Bunlar mahlûkatın en şerlileridir. Allah'ın kafirler hakkında indirdiği âyetleri mü'minlere tatbik etmişlerdir.*"¹²⁰ demiştir. Binaen aleyh bir insanın Hz. Peygamber'in ya da bir salih kulun kabri başında dua etmesi şirk değildir. İnsan duayı Allah'a yapmaktadır. Bir insanın hayatta olan bir zâtın yanında dua etmesi nasıl şirk olmazsa ziyaret ettiği zâtın kabrinin yanında da dua etmesi şirk değildir.

Vahhâbîlerin Zümer sûresi 3. âyetten yola çıkarak âhirete irtihal eden biriyle teveşsül ve istiğâsede bulunanları tekfir etmelerine dair çıkarımları da yanlış bir çıkarımdır. Allah Teâlâ bu âyette müşriklerin putlara tapınmalarından bahseder. Teveşsül, teberruk ve istiğâsede bulunan hiçbir Müslüman, ne kadar bilgisiz olursa olsun teveşsül ve istiğâsede bulunduğu zâta tapınmamakta ve o zâtı rab olarak görmemektedir. Burada Vahhâbîler'in Allah'ın makamı ile kulun makamını tefrik etmedikleri anlaşılmaktadır. Teveşsül, istiğâse ve teberruk hadislerde geçmesine rağmen ashâb başta olmak üzere on dört asırdan beri ümmet bu hususlarda ittifak halinde olagelmışken azınlık bir grup insanın çıkıp bunları şirk sayması, Arap dilinin inceliklerine vâkıf olmamaları sebebiyledir. Ayrıca delilleri kavramada ve din bilgisinde zayıf olmalarından kaynaklanmaktadır.

¹²⁰ Buhârî, İbn Ömer'in bu sözünü Sahîh'inin 88. Babının 6. Başlığında muallak olarak zikretmiştir. Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, 4/280.

Vahhâbîliğin kurucusu Muhammed b. Abdilvehhab tevhidi asırlardır kimsenin anlamadığını, hocalarının dahi anlamadığını ve kendisinin anladığını iddia eder.¹²¹ Bu Tevhid anlayışı tefrikaya, kavgaya, gürültüye alet olmuştur; vahdete değil ayrılığa sebep olmuştur. Hadiste belirtildiği üzere “ümme hata üzere birleşmez”.¹²² Bir insan ümmetin kahir ekseriyeti tarafından benimsenmiş geleneğe aykırı düştüğünde tenakuza düşmesi kesindir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Kitâbu'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*. ed. Vasiyullah Abbas. Riyad: Dâru'l-Hânî, 2001.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsnedü'l-İmâm Ahmedî'bni Hanbel*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- Apaydın, Yunus. “Seleflilik: İçe Kapanmanın ve Yerelliğin İdeolojisi”. *Modernleşme, Protestanlaşma ve Seleflileşme*. ed. Mürteza Bedir et al. İstanbul: İsar Yayınları, 1st Ed., 2019.
- Ali Haydar Efendi. *Mecelle Şerhi Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*. İstanbul: Osmanlı Yay., ts.
- Âlu Ferrâc, Ebû Yusuf Midhat. *el-Muhtasarü'l-Müfîd fi Akâidi Eimmeti't-Tevhîd*. Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2005.
- Alyan, Mustafa Hamdu el-Hanbeli. *es-Sâdetü'l-Hanâbile ve'htilâfuhum Mea's-Selefyyeti'l-Muâsıra*. Ürdün: Dâru'n-Nûri'l-Mubîn, 2. Basım, 2014.
- Arcûn, Muhammed Sâdik. *Muhammed Rasûlü'llahu sallallahu aleyhi ve sellem*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1995.
- Askalânî, İbn Hacer. *Fethu'l-Bârî Bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. ed. Abdurrahman el-Berrâk. Riyad: Dâru Taybe, 2005.
- Alevî, Muhammed Mâlikî. *Mefâhîm Yecibu en Tusahhah*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 2009.
- Beyhakî, *Menâkibu's-Şâffî*. ed. Ahmed es-Sakr. Kahire: Mektebetü Dâri't-Turâs, 1. Basım, 1970.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-Sahîh*. ed. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1980.
- Büyükkara, Mehmet Ali. “Günümüzde Seleflilik ve İslâmî Hareketlere Etkisi”. *Tarihte ve Günümüzde Seleflilik*. ed. Ahmet Kavas. B.y.: Ensar Neşriyat, 2014.
- Ebû Dâvud. *Sünenü Ebî Dâvud*. ed. el-Hâlidî, Muhammed Abdulaziz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- Dahlân, Ahmed Zeynî. *Hulâsatu'l-Kelâm Fî Beyâni Ümerâi'l-Beledi'l-Harâm*. Mısır: el-Matbaatu'l-Hayriyye, 1305.
- Fadil, Ahmed Muhammed. *Mea'l-Fikri'l-Vahhâbî ve Efrâhihi*. Dımaşk: Dâru'l-Beyrûtî, 2017.
- Fevzân, Sâlih. *Durûs fi Şerhi Nevakizi'l-İslâm li Muhammed b. Abdilvehhab*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2005.
- Güler, Zekeriya. “Vesîle ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri”. *Tasavvuf* 10/4 (2003), 45-98.
- Ğumârî, Abdullah es-Siddîk. *İhyâu'l-Makbûr min Edilleti Cevâzi Binâi'l-Mesâcid ale'l-Kubûr*. Kahire: Mektebetü'l-Kâhire, 2008.
- Hatîb el-Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd*. ed. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001.
- Heyet. *Fetâvâ'l-Lecneti'd-Dâime li'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ*. Riyad: Dâru'l-Müeyyed, 1424.
- Heysemî, Ebu'l-Hasan Nûreddîn el-Heysemî. *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1967.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin. *Reddü'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*. ed. Adil Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvid. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî. *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. ed. Abdulaziz İbn Bâz. Riyad: Dâru't-Taybe, 2005.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed el-Askalânî. *Tehzîbu't-Tehzîb*. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1994.
- İbn Hibbân. *Kitâbü's-Sikât*. ed. Muhammed Abdulmuîd Hân. B.y.: Dâiretü'l-Meârifî'l-Usmâniyye, 1973.
- İbn Kesîr. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. ed. Sâmi es-Selâme. Riyad: Dâru Taybe, 2. Basım, 1999.
- İbn Useymîn, “بن عثمان يمتنى هدم قبّة الرسول صلى الله عليه وآله وسلم”. *YouTube*. Yayın Tarihi 14 Haziran 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=O2AcXRQEGE4>
- İbn Teymiyye, Takiyyuddin Ahmed. *et-Tis'iniyye*. ed. Muhammed Aclân. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1999.
- İbn Teymiyye, Takiyyuddin Ahmed. *Kâide Celîle fi't-Tevessül ve'l-Vesîle*. ed. Abdulkadir el-Arnaût. Riyad: Rîâsetü İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, 1419.
- İşcan, Mehmet Zeki. “Seleff Akımların İslâm Algısında Zâhirî-Lafzî Yorumun Yansımaları.” *Zâhirî ve Seleff Yorumlar*. ed. Sönmez Kutlu. İstanbul: Kuramer, 2019.

¹²¹ Ahmed Muhammed el-Fadil, *Mea'l-Fikri'l-Vahhâbî ve Efrâhihi*, 81.

¹²² Tirmizî, *el-Câmiu'l-Kebîr*. “Kitâbu'l-Fiten”, 7, (2167).

- Kâdı İyâz. *eş-Şifâ bi-Tarîfi Hukûki'l-Mustafa aleyhisselam*. ed. Abduh Ali Küşk. Dubai: Câizetü'd-Dübey ed-Devliyye, 2013.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hatîb el-Bağdâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/454. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Kevserî, Muhammed Zahid, *Mahku't-Takavvul fî Meseleti't-Teveşsül*. Dimaşk: Dâru'l-Beşâir, 2004.
- Marâkişî, Muhammed b. Musa. *Misbâhu'z-Zalâm fî'l-Müstağîsîn bi-Hayri'l-Enâm aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm fî'l-Yakazati ve'l-Menâm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- Musa b. Ukbe. *el-Meğâzî*. ed. Muhammed Bâ Kaşîş. Mağrib: Câmiatu İbn Zühr, 1994.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. ed. Muhammed Nazar el-Fâryâbî. Riyad: Dâru Taybe, 1426.
- Nâblusî, Abdülgani. *Cem'u'l-Esrâr fî Reddi't-Ta'ni ani's-Sûfiyyeti'l-Ahyâr Ehli't-Tevâcüdi bi'l-Ezkâr*. ed. Hibe el-Mâlih. Mardin: Dâru Nûri's-Sabâh, 2012.
- Nâblusî, Abdülgani. *el-Hakîkatu ve'l-Mecâz fî Rihleti Bilâdi's-Şâm ve Mısra ve'l-Hicâz*. ed. Murâd, Riyad. Dimaşk: Dâru'l-Ma'rife, 1998.
- Nâblusî, Abdülgani. *Keşfü'n-Nûr an Ashâbi'l-Kubûr*. ed. el-Mezîdî, Ahmed Ferid. Sri Lanka: Dâru'l-Âsâri'l-İslâmiyye, 2007.
- Nâblusî, Abdülgani. *Vesâilu't-Tahkîk ve Resâilu't-Tevfîk*. ed. Samir Akkaş. Leiden-Boston: Brill Publishing, 2009.
- Necdî, İbn Kâsım. *ed-Dürerü's-Seniyye fî'l-Ecvibeti'n-Necdiyye*. B.y: y.y., 6. Basım, 1996.
- Necdî, Osman İbn Bişr. *Unvânu'l-Mecd fî Târihu Necd*. B.y.: Matbûâtu Dâreti'l-Melik Abdilaziz, 1982.
- Özerverli, M. Sait. "Selefiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Râcihî, Abdülaziz. *el-Hidâyetü'r-Rabbâniyye fî Şerhi'l-Akâidet-i-Tahâviyye*. Riyad: Dâru't-Tevhîd Li'n-Neşr, 1. Basım, 2009.
- Rûkî, Ebû Abdillah Muhammed. *Mesâilu İbn Bâz*. Riyad: Dâru't-Tedmuriyye, 2012.
- Sekkâf, Hasan b. Ali. *Sahîhu Şerhi'l-Akâidi't-Tahâviyye*. Beyrut: Dâru'l-İmam er-Revvâs, 2007.
- Suhaymî, Salih. "أنشودة يا طيبة فيها شرك - الشيخ صالح السحيمي". *YouTube*. Yayın Tarihi 01.Mayıs 2012, <https://www.youtube.com/watch?v=HPmZAFcnBBU>
- Sübkî, Bahâuddin. *Arâsu'l-Efrâh fî Şerhi Telhîsi'l-Miftâh*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2003.
- Sübkî, Takiyyüddin. *Şifâu's-Sekâm fî Ziyâreti Hayri'l-Enâm*. ed. Hüseyin Muhammed Şükrî. Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2008.
- Suyûtî, Celâleddin. *ed-Dürü'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*. Kahire: Merkezu Hechr, 2003.
- Taftâzânî, Sadeddin. *Şerhu'l-Mekâsîd*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1998.
- Tığlıoğlu, Mehmed Zahid. *Abdülqani en-Nâblusî ve Tefsirciliği*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Tığlıoğlu, Mehmed Zahid. "Tekfir, Teşbih ve Tecsim Bağlamında Selefi- Vahhabî Söylemin Çıkmazları". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/1 (30 Haziran 2021), 205-229. <https://doi.org/10.33420/marife.883987>
- Usmânî, Muhammed Takiyyüddin. "Tarihte ve Günümüzde Selefilik". *Tarihte ve Günümüzde Selefilik* ed. Ahmet Kavas. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "İstimdad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/363-364. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed. *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*. ed. Şuayb el-Arnaut. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2014.

